

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1944 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om ändring i gällande bestämmelser om statliga befattningshavares familjepension för frånskild och efterlevande make m. m.

I en inom andra kammaren under nr 69 väckt motion, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har fru *Nordgren* jämte sexton av kammarens övriga ledamöter hemställt, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning beträffande *dels* frågan om sådan ändring av för statliga befattningshavare gällande bestämmelser om familjepension för frånskild och efterlevande make, att principen om pensionens klyvning efter försäkringstekniska grunder vid befattningshavares skilsmässa genomföres och göres obligatorisk, *dels ock* frågan om åläggande för kommunala pensionskassor att genomföra obligatorisk familjepensionsrätt för frånskild hustru enligt nämnda princip samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Motionärerna ha till en början lämnat en redogörelse för gällande bestämmelser om frånskild makes familjepensionsrätt samt om pensionens fördelning mellan efterlevande och frånskild make. I sådant avseende anföres i *motionen* följande.

»Enligt bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 och 1942 års familjepensionsreglemente för arbetare, vilka reglementen avse flertalet av statens befattningshavare, tillerkännes frånskild make under vissa förutsättningar rätt till familjepension. Allmänna pensionsreglementet stadgar i detta hänseende följande (2 § 3 mom.):

'Då befattningshavare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin make utgiva underhållsbidrag eller i skillnadsmålet visats föreligga avtal om sådant underhållsbidrag, äger domstolen, om makarna levt tillsammans under minst fem år och befattningshavarens make vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst 30 år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att maken skall vara berättigad till familjepension eller familjelivränta, som avses i detta reglemente.

Sålunda meddelat förordnande upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, vilket bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den bidragsberättigade trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som nyss sagts giltighet, må sådant förordnande ej med laga verkar meddelas till förmån för befattningshavarens make i senare äktenskap.'

Liknande stadgande återfinnes i 1942 års familjepensionsreglemente för arbetare 2 § 3 mom. Enda skillnaden är, att då sistnämnda reglemente endast avser manlig befattningshavare, talas där uteslutande om »hustrus» pensionsrätt, ej »makes».

Den frånskildas familjepensionsrätt är alltså enligt båda de nämnda reglementena knuten vid förutsättningen, att rätt till underhållsbidrag föreligger, och även om så är fallet är pensionsrätten icke ovillkorlig utan beroende på skälighetsprövning av domstol. Vidare kan frånskild make i senare äktenskap icke erhålla pensionsrätt, om förordnande till förmån för make i föregående äktenskap äger giltighet.

Beträffande pensionens uppdelning mellan efterlevande och frånskild make gäller, att de erhålla lika del därav, oavsett respektive äktenskaps längd. Den frånskilda är dessutom sämre ställd än den efterlevande maken såtillvida, att frånskild make, som äger pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, icke äger åtnjuta större del än som motsvarar 40 procent av familjepensionstalet, medan efterlevande make utbekommer 80 procent, även om pensionsberättigade barn från annat gifte finnas.

I fråga om de befattningshavare, som erhålla pension från statens pensionsanstalt, däribland den stora gruppen lärare vid folk- och fortsättningskolor, finnas icke några bestämmelser om familjepensionsrätt för frånskild make.»

Till stöd för sitt yrkande om försäkringsteknisk klyvning av familjepensionen i förevarande fall anföra motionärerna i huvudsak följande:

»Sveriges kommunalanställdas pensionskassa har löst frågan om frånskild hustrus pensionsrätt försäkringsmässigt i anslutning till principen, att pensionen är att betrakta såsom uppskjuten lön. För denna kassas medlemmar gäller följande.

Därest manlig aktiv medlems äktenskap upplöses genom skilsmässa, skall i hans försäkring ingående helkollektiv familjepension klyvas i två delar, den äldre delen och den yngre delen. Såsom äldre betraktas den del av familjepensionen, vilken skulle hava ingått i det fribrev, som hade utfärdats, därest avgiftsbetalningen avbrutits vid utgången av den kalendermånad, under vilken äktenskapsskillnaden vunnit laga kraft. Såsom yngre betraktas familjepensionens återstående del. I fråga om familjepensionens äldre del skall den rätt att efter den aktiva medlemmens död åtnjuta familjepension, som eljest tillkommer änka, helt och för beständigt upphöra och denna rätt i stället tillkomma den frånskilda hustrun, intill dess hon eventuellt ingår nytt äktenskap. Barnens familjepensionsrätt under den tid, då den frånskilda hustrun äger dylik rätt, är densamma, som om utom barnen jämväl änka hade rätt till familjepensionen. Skulle frånskild aktiv medlem ingå nytt äktenskap och även detta upplösas genom skilsmässa, skall vid den förra äktenskapsskillnaden utbruten äldre del av hans helkollektiva familjepension icke tagas i betraktande vid familjepensionens nya klyvning.

Det sätt, på vilket S. K. P. sålunda löst frågan om frånskild hustrus pensionsrätt, innebär enligt vårt förmenande en rättvis uppdelning av pensionen. Liksom en befattningshavare intjänar sin pension under loppet av sin anställningstid hos arbetsgivaren, bör också en hustru anses intjäna sin familjepension under äktenskapet med befattningshavaren. Pensionen måste i båda fallen betraktas som gottgörelse för det arbete, som vederbörande utfört under anställningen, respektive äktenskapet. Vid varje skilsmässa bör därför hustrun erhålla hela den då intjänade familjepensionsrätt, som eljest skulle tillkomma änka.

Pensionens belopp blir visserligen genom detta förfarande minskat för såväl frånskild hustru som änka och måhända otillräckligt för sitt syfte, men själva principen kan därför icke anses felaktig. Samma minskning inträder, om avgiftsbetalningen avbrytes och fribrev utfärdas.»

Över förevarande motion har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat utlåtande från *statskontoret*, som anfört följande:

Frånskild makes rätt till familjepension reglerades först i 1936 års familjepensionsreglemente. Vid anmälan till 1936 års riksdag av proposition i ämnet anförde vederbörande departementschef (prop. 201/1936 s. 72), bland annat, att frågan om storleken av frånskild makes andel i familjepensionen i förhållande till efterlevande make givetvis kunde giva anledning till tvekan. Departementschefen ansåg sig emellertid då icke kunna överväga förslag om en avvägning av andelarna i förhållande till äktenskapens längd och ansåg stora fördelar vara förenade med den enkla regeln om hälftindelning makar emellan i alla förekommande fall. Då grunderna för pensionens fördelning mellan frånskild och efterlevande make fastställdes så sent som av 1936 års riksdag och då hittills endast ringa erfarenhet vunnits rörande verkningarna av gällande bestämmelser, synes det statskontoret tveksamt, huruvida ändrade fördelningsgrunder redan nu äro påkallade. Ämbetsverket vill emellertid icke förneka, att vissa skäl tala för att pensionen ställes i visst förhållande till respektive äktenskaps längd. Statskontoret vill därför icke motsätta sig, att utredning i frågan kommer till stånd. Då den statliga familjepensioneringen icke är uppbyggd efter försäkringstekniska grunder och det för tillämpningen är av vikt, att enkla regler tillskapas, bör — i motsats till vad i motionen föreslagits — någon försäkringsteknisk klyvning av pensionen icke ifrågakomma.

I föreliggande motion har vidare hemställts, att utredning skulle förebibras angående frågan om åläggande för kommunala pensionskassor att genomföra obligatorisk familjepensionsrätt för frånskild hustru enligt förenämnda princip. Statskontoret vill i anledning härav framhålla, att statsmakterna hittills icke — med undantag för kommunalanställda, till vilkas avlönande utgår statsbidrag — meddelat direktiv för reglering av kommunala befattningshavares löne- eller pensionsförhållanden. I betraktande härav lär det ej komma i fråga att riksdagen i här förevarande avseende skulle vilja ingripa reglerande.

De i 1936 års allmänna familjepensionsreglemente intagna bestämmelserna, vilka utan saklig ändring överförts till 1941 års allmänna familjepensionsreglemente, innebära, att frånskild make under vissa förutsättningar kan i samband med dom å äktenskapsskillnad förklaras berättigad till familjepension i enlighet med reglementets föreskrifter. Beträffande storleken av frånskild makes andel i familjepensionen i förhållande till efterlevande make gäller, att hälftindelning tillämpas dem emellan, oavsett äktenskapets längd. Särskilda fördelningsregler gälla i sådana fall, där jämte frånskild hustru och/eller efterlevande make pensionsberättigade barn i ettdera eller båda äkten- skapen finnas.

Av den proposition, i vilken Kungl. Maj:t framlade förslag till 1936 års allmänna familjepensionsreglemente (prop. nr 36), framgår, att den i föreliggande motion framförda tanken på avvägning av den frånskilda makens pension med hänsyn till äktenskapets längd varit under övervägande vid propo-

Utskottet.

sitionens utarbetande. Föredragande departementschefen förklarade sig emellertid för det dåvarande icke beredd att godtaga ett förslag i sådan riktning utan ansåg stora fördelar vara förenade med den enkla regeln om hälften-delning, även om en dylik fördelningsgrund i vissa fall kunde leda till mindre tillfredsställande resultat.

Enligt utskottets uppfattning kunna delade meningar råda, huruvida gällande regler för familjepensions fördelning mellan frånskild make och efterlevande make äro i alla avseenden rättvist avvägda. Visst fog föreligger onekligen för kravet på en fördelning efter mindre summariska grunder än för närvarande, varvid det torde ligga nära till hands, att pensionsbeloppen avpassas med hänsyn till de olika äktenskapens längd. Utskottet vill därför icke motsätta sig, att berörda spörsmål genom Kungl. Maj:ts försorg göres till föremål för förnyat övervägande. I samband härmed synes jämväl böra undersökas, om jämkning påkallas i gällande föreskrifter beträffande familjepensions fördelning med hänsyn till förekomsten av pensionsberättigade barn.

Den av utskottet förordade utredningen synes böra begränsas att avse de bestämmelser, som gälla för tjänstemän och arbetare, underkastade av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda familjepensionsreglementen. Att såsom i motionen antydes utredningen skulle omfatta jämväl kommunalanställdas pensionsförhållanden, finner utskottet på grund av de av statskontoret anförda skälen icke böra ifrågakomma.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 69, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i anslutning till vad ovan anförts låta verkställa utredning i fråga om ändring av gällande bestämmelser beträffande frånskild makes familjepensionsrätt samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 18 april 1944.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Åkerberg, Sandén, Sundvik**, *Friggeråker, Sylwan, Leander och Sundelin*;

från andra kammaren: herrar *Svedman, Paulsen, Andersson* i Falkenberg, *Mattsson, Andersson* i Munkaljungby, *Barnekow, Sundberg* och fru *Humla*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.